

Preken i DELK-Østfold 14. juli 2024, i Missingmyra bedehus

8. søndag i treenighetstida 2024

Lesetekster: 2Mos. 36,2-7; 2Kor. 8,9-15

Prekentekest: Mark. 12,37b-44

Innenfor eller utenfor?

Her hører vi om to grupper i det jødiske samfunnet. De skriftlærde og de rike. De skriftlærde, fariseerpartiets teologer, satt på Mose stol og nøt stor aktelse i folket. De rike gav store gaver til templet. Og ei fattig enke gav to skjerver.

Hvem likner vi? De skriftlærde? De rike? Den fattige enka?

Noen av oss er skriftlærde. Er vi så fariseere, eller er vi kristne?

De skriftlærde spilte toneangivende roller i fariseerbevegelsen. Dette var en lekmannsbevegelse ledet av teologer, kan vi si. Motsetningen til Jesus var sterk. Da de skriftlærde fikk høre at Jesus før påske drev ut folk som kjøpte og solgte i templet, la de sammen med overprestene planer om å ta livet av han (Mark. 11,18). Og Jesus fortalte liknelsen om de onde vingårdsmennene som til slutt slo vingårdseierens sønn i hjel og kastet han ut av vingården. De skjønnte hva han mente. De forstod også at Jesus var høgre aktet av folket enn de selv var. Deres mørke plan måtte utføres i skjul. De prøvde å fange han i ord. «Er det tillatt å gi keiseren skatt, eller ikke?» Jesus svarte så de måtte undre seg. Saddukeerne, som var en slags liberalere, spurte han om oppstandelsen for ei kone som hadde vært gift med sju brødre etter hverandre. Og Jesus svarte så noen skriftlærde måtte erkjenne at han svarte godt. En av dem stilte spørsmålet: «Hva er det første av alle budene?» Og den skriftlærde måtte si seg enig i Jesu svar. «Godt, Mester! Det er sant som du sier». Han tror kanskje at han er i posisjon til å bedømme Jesu svar. Men uansett fikk denne skriftlærde høre: «Du er ikke langt borte fra Guds rike!»

Ikke langt borte! Han kjente en forpliktelse til å elske Gud og sin neste. Men ville han lære Gud å kjenne? Så stiller Jesus spørsmålet hvordan de skriftlærde kan si at Messias er Davids sønn, for han er jo Davids Herre. Ingen svarte. De skriftlærde var ikke skriftlærde nok. Og Jesus advarte mot de skriftlærde, slik vi leste.

De skriftlærde var ikke spesielt rike, og det var fristende å misunne dem som var det, og prøve å legge seg til en ekstravagant livstil. Ettersom de skriftlærde var vant med boklige gjøremål, lover og regler, kunne de bli verger for enker og farløse. Da kunne det også være fristende å gjøre seg feit på enkenes bekostning. Ja, de eter opp enkers hus, sier Jesus. Men kanskje de skammet seg. For de ville jo være forbilder.

I alt sitt strev ville de skriftlærde og fariseerne være forbilder for folk flest. Og så ble det viktig for dem å bli lagt merke til. Med sine menneskebud. Den spontane barmhjertigheten var ikke deres spesialitet. Jesus advarer. Med god grunn. Noen ganger kan det å skille mellom fariseisme og kristendom være som å gå på et åndelig Besseggen. Fariseeren tror på «et bedre jeg» som med Guds hjelp er i stand til å begynne et nytt og rettferdig liv. Jesu disipler derimot erkjenner at de er syndere som i seg selv ikke har noe «bedre jeg», men de har en stor frelser. Fordi de har tatt imot syndenes forlatelse og Den Hellige Ånds gave, har de fått et nytt liv, et åndelig liv, et evig liv. Her gjelder troen på evangeliet. Her gjelder det omskårne hjertet. Eller som Paulus sier: «med Kristus er jeg korsfestet; og lever gjør ikke lenger jeg, men lever i meg, det gjør Kristus; og det liv jeg nå lever i kjødet, i tro lever jeg det, i troen på Guds Sønn, som elsket meg og gav seg selv for meg.» (Gal. 2,20) Også fariseeren Saulus var en forfølger. Men han ble frelst og ble apostelen Paulus. Denne brennende misjonæren som satte alt sitt inn i tjeneste for Herren.

Motsetningen mellom Jesus og de skriftlærde var djup og skarp. Vi ser det igjen og igjen i evangeliene. I Matt. 23 leser vi at Jesus holder en lengre tale der han advarer mot de skriftlærde og fariseerne, som altså var en lekmannsbevegelse som fulgte sine skriftlærde. De sier ett og gjør noe annet. Alle sine gjerninger gjør de for å bli sett av andre. De avsiler myggen og sluker kamelen. De likner kalkede graver. De stiller seg utenfor himlenes rike og hindrer andre fra å komme inn. De vinner tilhengere som de gjør til helvetets barn. «Slanger! Ormeyngel! Hvordan skal dere unnfly dommen til helvete?» sier Jesus. Profeter, vismenn og skriftlærde som han sender til dem, vil bli møtt med motstand og blodig forfølgelse. Fra fariseere som trodde at de tjente Gud.

I Bergprekenen tar Jesus også et alvorlig oppgjør med de skriftlærde og fariseerne. Har vi skjønnet hva det handler om? Alt for to mannsaldre siden skrev Erling Utne: «Vi er en kristenslekt som ikke lenger er sterke i en rett forståelse eller praktisering av Bergprekenen.»

Og lakonisk la han til: «Det taler ikke til vår fordel.»¹ Dette er nok ennå mer aktuelt idag. Guds rike er ikke et lovløshetens rike, men riket der Guds lov for alvor preger livet. Bergprekenen er en programtale for kristenlivet.

De skriftlærde og fariseerne var opptatt av sitt gudsforhold. Men deres gudsyndyrkelse var uten liv. De var utenfor Guds rike. Deres falske fromhet førte til krav om lydighet mot menneskers bud og lære. Jesu venner er frelst av nåde og satt til lys og salt i verden. En ambassade for Guds rike.

Bergprekenen viser på konkret måte hvordan den rettferdighet i livsførselen som overgår de skriftlærdes og fariseernes, ser ut. Altså når Kristus lever i oss. La meg kort nevne fra 5. kapittel i Matteusevangeliet:

Jesu utdyper det femte bud. Han likestiller vrede med mord og lærer at ukjærlig tale er minst like syndig.

Jesu utdyper også det sjette bud. Ikke bare den syndige handling, men også den syndige lyst er brudd på budet.

Jesu feller en dom over jødernes menneskelige lov: I og med at den tillater gjengifte etter skilsmisse, tillater den brudd på Guds bud.

Fariseerne og de skriftlærde kan nok utelukke løgner ved ed, men Jesu disipler utelukker eden ved sannhet.

En skal ikke sette seg imot den som gjør ondt mot en. Gi den som ber, og vend deg ikke bort fra den som vil låne.

Mens fariseerne og de skriftlærde innskrenker nestebegrepet til ens venner, utvider Jesus det til å gjelde alt hva menneske heter. Vi må likne Gud, som lar sin sol gå opp over onde og gode, og lar det regne over rettferdige og urettferdige.

Jesu Kristus «gav seg selv for oss for å forløse oss fra all urettferdighet og rense for seg selv et eiendomsfolk, som er nidkjært til gode gjerninger», skriver Paulus (Tit. 2,14).

Etter møtet med de skriftlærde satte Jesus seg og så på folk som kom med gaver de la i tempelkista. Mange rike gav mye, hørte vi. Pengene kunne være til frambæring av offer, eller

¹ *Fast Grunn* 1960, 53

til å lønne prester og levitter, eller til arbeider på templet. Templet var sentret for den jødiske nasjon, i og utenfor Israels land. Millioner av mennesker. Byggearbeidene som kong Herodes 1. hadde satt igang, pågikk fortsatt. Sammen med driften av templet med alt personalet krevde det veldige summer. Men det kom også inn mye. I naturalia og kontanter. Tiende. Tempelskatt fra jøder rundt om i verden. Testamentariske gaver og andre gaver. De rike gav av sin overflod, leste vi. Den fattige enka gav det lille hun hadde, alt hun hadde å leve av.

Jesus satt altså rett overfor tempelkista og så hvordan folk la penger i den. Gavens størrelse i seg selv var han ikke så opptatt av. Men han målte gaven i forhold til hva den enkelte hadde til rådighet. Han så etter hjertelaget.

Gud vil barmhjertighet. Derfor reagerer Jesus så sterkt på at fariseerne og de skriftlærde setter menneskebud over Guds bud og gaver til templet foran omsorgen for gamle foreldre. Selv om templet var Guds hus, ville ikke Jesus at gaver til templet skulle hindre barmhjertighet og kjærlighetsgjerninger mot mennesker som trengte det. Men alt tyder vel på at den fattige enka var fri til å ofre sine siste skjerver av et godt hjerte. Sjølv om det var lite, hadde det kjøpekraft. Et granateple eller en drueklase var kanskje noe hun kunne kjøpe for to skjerver. Men uansett var hun avhengig av hjelp fra andre. De rike gav, men den fattige enken ofret det hun hadde. Hun lot morgendagen bekymre seg for seg selv.

Hvem likner vi så? De rike? Den fattige enka?

Jeg tør påstå at mange av oss er rike. Den gjennomsnittlige årslønna i Norge er kanskje det femdobbelte av ei gjennomsnittlig årslønn i Romania eller mer enn tretti ganger lønna i Etiopia. Ikke nok med det, men det er hundrevis av millioner medmennesker (nærmere 10 prosent) i verden som lever i ekstrem fattigdom. De økonomiske ressurser er ikke rettferdig fordelt. Jeg tør påstå at mange av oss er rike, selv om det også er hundretusener i vårt eget land som kan ha økonomiske utfordringer, mange studenter, trygdede, sosialhjelpsmottakere, innvandrere.

Er rikdommen en velsignelse, eller er den en snare? Førrige søndag ble denne bønnen fra Ordspråkene lest: «Gi meg ikke armod, og heller ikke rikdom!» (Ordspr. 30,8) Sikkert er det at med rikdom følger ansvar. De som er rike i denne verden, skal ikke være overmodige eller sette sitt håp til den usikre rikdom, sier Paulus. De skal sette sitt håp til Gud, gjøre godt, være rike på gode gjerninger, være gavmilde og gjerne dele med andre. (1Tim. 6) Men lever vi slik?

Eller ligger vi under for pleoneksien? Har du tenkt på denne sjukdommen? Den er dødelig. Den kommer snikende. Og den brer seg epidemisk. Den angriper høg og lav. Det kan gå lenge før en føler seg sjuk. Faktisk kan sjukdommen gi en lykkefølelse i mange år. Men den bryter ned personligheten. Den epidemiske pleoneksien. Havesyke på norsk.

"Se til å ta dere i vare for all havesyke!" sier Jesus. Havesyke er sjukdommen å ville ha ting i denne verden. Det greske ordet for havesyke, *pleonexia*, betyr bokstavelig talt det å ville ha mer. Havesyke er altså det motsatte av nøysomhet (sml. 1Tim. 6,6ff).

Bare når Gud fyller hjertet, er en beskyttet mot denne dødelige sjukdommen. Paulus skriver i Fil. 4: "- jeg har lært å nøyes med det jeg har; jeg vet å leve i ringe kår, jeg vet også å ha overflod; i alt og i alle ting er jeg innvidd, både å mettes og å sulte, både å ha overflod og å lide trang; jeg formår alt i ham som gjør meg sterk."

Ja, vi er mange som er rike. Også en kristen fristes av verdsligheten, ja, han og hun er et ettertraktet bytte for havesykeviruset. Sa ikke Luther at kjødet frister særlig den yngre, og verden frister særlig den eldre? Sjelefienden unner oss ikke saligheten og vil gjerne nokså umerkelig spinne band som binder oss til denne verden. Og jeg må nok innrømme at forholdet til penger og eiendom er vanskeligere for hjertet mitt nå enn da jeg var ung. Kanskje noen av dere også har det slik. Men ingen har sitt liv av sin eiendom, selv om han har overflod (Luk. 12,15). Det vi mennesker egentlig har behov for, ligger på et annet plan. Men jeg er sikker på at sjelefienden vil ha Vestens kristenfolk i dag til å se det som normalt med ytre rikdom, mens folk dør av sult ute i verden, og store deler av menneskeheten aldri har hørt evangeliet.

Ja, vi er mange som er rike. Er vi da sjølveiere, eller er vi forvaltere?

Det var ikke alle som fikk kallet til å selge hele sin eiendom og gi alt til de fattige. Den unge rikmannen ble satt på den prøven. Men Sakkeus delte sin eiendom i to og gav halvdelen til de fattige. Det handler alltid om å være under Gud, i avhengighet og lydighet, og ved sida av vår neste, i tjenende kjærlighet. Derfor kan ingen være Jesu disippel uten å oppgi hele sin eiendom. Alt må legges under Jesu herrevelde. Så har vi et forvalteransvar. Vi skal være forvaltere – tro og kloke.

Tenk, Gud deg gav de mange pund

til lån og ei til eie!

Bygg eget hus på arvet grunn,

du bor dog kun til leie.

Om du av gull

fikk vuggen full

og bor i lykkens have,

Gud fordrer sitt,

hva er da ditt,

hva har du ei som gave?

(Johan Nordahl Brun, *Landstads reviderte salmebok*, 527, v. 2)

De to første lesetekstene i dag (2Mos. 36,2-7 / 2Kor. 8,9-15) handler også om forvaltning av økonomiske midler. Israelittene fikk høre at de skulle gi etter sitt hjertelag til tabernaklet som skulle gjøres ferdig i ørkenen. Gull, sølv, kobber, utstyrsvarer som ull, skinn, olje, krydder og edelsteiner. Treverk kom det også inn. Innsamlingen ble en suksess. Folket kom med mye mer enn det som trengtes, så Moses måtte stoppe hele innsamlingen. Behovet var dekket. Det som alt var gitt, var mer enn nok.

Paulus er opptatt av at troens folk må hjelpe hverandre. De som har overflod, må hjelpe dem som er i nød. Snart kan rollene være byttet om. Slik blir det likt for begge parter, de i Grekenland, og de i Judea. «For det er ikke meningen at andre skal ha det rommelig og dere ha det trangt. Nei, det bør være likhet.» (2Kor. 8,13) I det hele er jo vi mennesker bestemt til å hjelpe hverandre.

Lengre ute i brevet advarer apostelen mot å være gjerrig. «Den som sår sparsomt, skal også høste sparsomt, og den som sår rikelig, skal høste med rik velsignelse.» (9,6) Men Gud ser på hjertelaget. Så Paulus skriver: «Enhver må gi slik som han setter seg fore i sitt hjerte, ikke med ulyst eller av tvang. For Gud elsker en glad giver.» (9,7)

Den glade giver! Det er altså modellen. Slike fant Paulus i Makedonia nord i Grekenland (sml. 2Kor. 8,1ff). Der strømmet det fram en rikdom på oppriktig godhet. Og den strømmet fram av overveldende glede og djup fattigdom, enda de hadde smakt harde trengsler. Når gleden i Herren overvelder, da måtte vel fattigdommen avle medynk med andre som lider nød. Og Paulus forsikrer at troens folk i Makedonia frivillig gav, ikke bare etter evne, men over

evne. I glede altså. I tillit til Herren. Apostelen sier jo at de gav seg selv, først til Herren, sier han, og så til oss, sier han.

De gav seg selv, først til Herren. I glede. I tillit. Tror du ikke det var slik med den fattige enken i templet også? Hvem likner så vi?

Ragnar Andersen

pastor, ph.d.